



ĐÀ LẠT VÀ LYCÉE YERSIN

H i c Khảo ng H u Đ u
(Ti p theo) CH NG 5
Đà-Lạt và Lycée Yersin

Khi Đông và Tây g p nhau l n đ u
10 ph n tr m h ng kh i và 90 ph n tr m m h i
M h i và N c m t: Chuy n bay l n đ u c a đ i bàng

T i Vi t Nam, đ ng bào Đ ng B ng C u Long coi Đà-Lạt là thành ph đ p nh t n óc và là n i lý t ng đ đ i ngh mát. Lúc m i 12 tu i t i t sung s ng đ c cùng ba má lên thăm Đà-Lạt l n đ u. Hành trình dài 400 km th t ngo n m c, trên chí c xe Citroen b n c a c a Pháp. Đà-Lạt n m đ cao m t d m và đ c t ng m t tên m mi u là Hòn Ng c c a Cao Nguyên. Chúng t i đi qua hai con đèo Blao và Prenn khúc khu u và đ p nh tranh v . Sanh tr ng t i vùng đ ng b ng nóng cháy và b ng ph ng t i th y bàng hoàng tr c phong c nh núi đ i cao ng t bao ph b i nh ng đ n đ i n đ c chăm sóc k c àng và các khu r ng thông xanh t i r m r p. Đ c đ áo h n c là các đ n đ i n trà hay cà-phê xanh ng t đ c c t a g n gh c a vùng cao nguyên Blao và Djiring.

Đây là lòn đòu tiên trong đìi tôi nhìn thòy nhòng ròng thông nhò ỏ bên Âu châu và mọt sò nhòng vùng tròng bông, trái cây và rau củ mà ngòòì mình coi là của Tây nhò: trái dâu tây, “prune”, tìi tây, khoai tây, “laitue”, “chicoree”, “endive”, “artichaut”, “Glaïeuls”, mimosa, bông tulipe... các loòì này tròc đây không có đòng bòng nhiòt đìi. Ngay củ các tên của ao hò, đòng phò, khách sò n, và quán ăn cũng y nhò bên Pháp: Au Sans Souci, La Savoisienne, Lang-Bian Palace, Rue des Glaïeuls, Rue des Roses...lac des Soupirs, lac St Benoit, lac des Cygnes...Không khác gì nhò ỏ mọt nòc Pháp thu nhò trong sách giáo khoa đòy đòa đò của tôi. Trên đòng phò ngòòì ta xúng xính trong nhòng chiòc áo khoác bòng len, nón len và đeo găng tay. Nhiòu ngòòì còn mọt com lê và đeo cà-vít nò a. Sòng mù ban mai dày đòc. Mòì thò đòì vòì tôi trông thòt lò mọt. Mùa xuân nòì đây đòy màu sòc sò nhò màu hòng của hoa anh đào.

Sau ngày tôi hòc hòt trung hòc đò nhòt củp năm 1948, tôi bòt buòc phòì di chuyò n tòì mọt tròng ỏ mọt vùng khác vì trong củ Đòng Bòng Sông Củu Long kiò m không ra mọt tròng trung hòc nào củ. Đây là tình tròng củ hòu: dân chúng đò a phòng càng ít hòc thì càng đò cho đò quòc Pháp cai trò. Và tôi thuòc thành phò n nhòng ngòòì dân đó.

Tôi ròt may mòn nhò n đòc sò giúp đò của bác Tò tôi là bác sĩ Khòng HòuLong. Ông có tòm nhìn xa liên quan đò n tòng lai của các ngòòì trò trong đòì gia đình. Chính ông đã lo xong thò tòc cho tôi nhòp hòc tòì Lycée Yersin, trên Đà-lạt, cách nhà 400 cây sò. Trong thòp niên 1940, ò miò n Nam Viòt Nam, đây là mọt khoòng cách đi lòì khá dài. May mòn thay, bác Tò làm chò mọt biòt thò ỏ Đà-lạt nhò vòy tôi đòc ò đó đò đi hòc vòì hai con của bác Tò là: Khòng Hòu Hòì, hiò n là mọt đòc sĩ đã vò hòu và Khòng Hòu Hiòp, vò của bác sĩ Hò Trung Dung, củu giám đòc bònh viò n hò sinh Tò Dữ ỏ Sài gòn. Bác Tò có thòì làm Bò Tròng Y Tò đòu tiên của Viòt Nam đòòì thòì Thò Tòng Nguyò n Văn Thịnh, ngày 26,tháng 3, 1946 tòì ngày 10 tháng 11, 1946. Bác Tò là ân nhân đòu tiên của tôi vì nòu không có bác tôi sò phòì bò hòc khi còn thòt trò và sò không thò phát huy toàn thò khò năng hòc vò n của mình đòc. Nhân tiò n đây, tôi cũng muò n nói là chính bác đã cho tôi biòt Thò Tòng Thịnh đã phòì tò vò n tòì chòc vì ngòòì Pháp đã củng ép Ông làm “trò hò” cho hò.

Trên phòng diò n sò phò m, ngòòì Pháp đã dùng ngòì tròng uy tín Lycée Yersin đò phò tròng hò thòng giáo đòc đò nhò củp của hò. Toàn thò ban giáo chòc là ngòòì Pháp đòc tuyò n đòng thòng tò Paris qua. Hai ngòòì công dân da màu Pháp đò n tò đò o Martinique thuòc Pháp đòy thò đòc. Còn môn văn chòng Viòt và hòì hò a là do hai vò thòy ngòòì Viòt duy nhòt phò trách. Hòc sinh có quyò n chò n tiòng Anh hay Viòt làm sinh ngò phò.

Hòc trò trong tròng gò m ngòòì Pháp hay có quòc tòch Pháp, mọt nhóm ngòòì Viòt và mọt sò ít đò n tò Lào hay Cao Miên. Phò n lòn chúng tôi nói chuyò n vòì nhau bòng tiòng Pháp. Khuôn viên tròng có nhiòu tòa nhà xây theo kiò n trúc tân thòì và trông ròt đòp (xin coi hình). Thòc vòy, tòa nhà chính của tròng đòc Union Internationale des Architectes chò n làm mọt trong 1.000 kiò n trúc xuòt xòc nhòt của thò kò XX.

Tôi lên lên ở Mĩ tho nằm bên bờ sông Cửu Long. Đó là thành phố nằm hai sau Cửu Th, thị trấn của miền Tây. Tôi Mĩ-tho có trường học của trường Collège Le Myre de Vilers (được đặt theo tên của viên chức toàn quyền miền Nam). Đây là trường học trung học đầu tiên của Pháp.

Vào năm 1948 tôi ra trường học và bằng "Brevet Élémentaire" và bằng "DEPSI" (Diplôme d'Études Primaires Supérieures Indochinoises). Nhờ vậy tôi đã học hết chương trình giáo dục cao nhất trong trường. Tuy đây là một trường học trung học đầu tiên của Pháp có học sinh và giáo viên là người Việt nhưng bà giáo sư Pháp vẫn là Madame Poitiers ra. Học sinh chỉ nói chuyện với nhau bằng tiếng Việt mà thôi và nói tiếng Pháp không thông thạo lắm. Học sinh Pháp pha giọng Việt.

Tôi bắt đầu đi xa nhà để học hết trung học. Thúc đẩy tôi không có lý do nào khác vì chính sách giáo dục của chính phủ của nhà nước thu hút. Chúng tôi có người nói vì sao vậy? Câu trả lời rất đơn giản: Người Pháp áp dụng ba nguyên tắc căn bản để cai trị dân mình:

Càng được học cao càng phát huy khả năng "lãnh đạo" và đưa đến đòi hỏi "Tự Do, Bình Đẳng, Tình Huynh Đệ" những chính trị được phân biệt tại Miền Bắc. Nhưng đây là điều đi ngược lại chính sách thu hút của chính phủ Pháp. Vì vậy:

Nguyên tắc # 1: Dân số càng kém được mang trí tuệ thì việc cai trị sẽ càng dễ dàng hơn. Càng ít trường học của chính phủ thì guồng máy cai trị của chính phủ càng yên ổn hơn. Trong lúc tôi lên từ 1944-51, trong toàn thể Đông Dương thuộc Pháp (Nam Kỳ, Trung Kỳ, Bắc Kỳ, Lào và Cao Miên) chỉ có 8 trường học trung học; ba ở Sài Gòn; hai tại Huế, thị trấn của Trung Kỳ; và ba ở Hà Nội, thị trấn của Bắc Kỳ. Ngoài Bắc chỉ có một trường học nhỏ nhai mà thôi. Ngay cả quốc gia Việt Nam tại Cao Miên là hoàng tử Norodom Sihanouk cũng phải đi Sài Gòn để học tại trường trung học Lycée Chasseloup Laubat. Không có trường đại học dạy về kỹ thuật [engineering] trong toàn cõi Đông Dương. Tôi sao vậy? Vì người Pháp muốn giữ quyền và các hoạt động chính trị và kỹ thuật cho chính mình để còn xuất hiện hàng hóa ra ngoài.

Nguyên tắc #2: Chia để trị. Việt Nam bị chia cắt ra thành Tonkin (Bắc Kỳ), Annam (Trung Kỳ) và Cochinchine (Nam Kỳ).

Nguyên tắc #3: Người Pháp là công dân hàng nhất. Người bản xứ coi là công dân hàng hai. Thế ra người Hoa và Việt Nam được xếp vào loại cao hơn người Việt.

Trong thập niên 1940, học sinh người Việt ở Lycée Yersin không ít thì nhiều cũng thu được thành phần “đủ đủ” đến ba miền Bắc, Trung và Nam. Cuộc thi đua học hành tuy gay go nhưng lành mạnh. Đến tận một trường nói tiếng Việt để học tiếp thì nói tiếng Pháp để học thiên tài cũng thấy yêu thích khi nói tiếng Tây với người Việt. Tuy nhiên tôi vẫn không thích học với môi trường mới.

Một tiêu đề học tôi nhớ mãi là đề số 1 cho việc xuất ngoại ở học ngành engineering nên tôi quan tâm chính xác là học thật giỏi các môn toán và khoa học để đi du lịch được ý nguyện của mình. Tôi may mắn có một lần đi đi lúc đó: thay vì đi nghỉ hè năm 1948, tôi lên Sài Gòn và về chỗ Ba của tôi, về chỗ của trường Lyceum Nguyễn Văn Khuê, gần Cầu Ông Lãnh, Saigon để có thể học lớp toán với giáo sư nổi tiếng Võ Văn Gia Cường. Mẹ tôi bà, tôi đi xe máy cùng anh bạn thân tên Bùi Kiên Thành tới nhà thầy ở Phú Lâm cách trung tâm thành phố 6 cây số. Anh Thành là con trai bác sĩ Bùi Kiên Tín nổi tiếng với “Đường Khuynh Diệp Bác sĩ Tín”.

Vì Đà-Lạt cao độ 1 dậm nên thời tiết nơi đây khá lạnh và cần mặc quần áo len cho đỡ lạnh. Sau này tôi khám phá ra là hàng quần áo của tôi đến từ miền Bắc và Trung ăn mặc học tập trang phục của các bạn đến từ vùng miền khác tôi vì quê hương là hàng vùng lạnh giá.

Cuộc sống của tôi thay đổi một cách toàn diện khi phải di chuyển từ Miền Tho có khí hậu nhiệt đới của một Đông Bắc Cầu Long bằng phẳng tới Đà-Lạt nơi cao độ một dậm trên mặt cao nguyên mát lạnh. Chính tôi thành phố Đà-Lạt tôi đã trải qua nhiệt độ thay đổi nhất. Trong thập niên 1930, người Pháp muốn biến Đà-Lạt trở nên thành phố đẹp nhất trong toàn cõi Đông Dương - một nơi tiêu biểu làm riêng danh cho nước văn minh Pháp và là một nước Pháp thu nhập trong Đế Quốc Pháp. Thế nhưng mà xét, nếu bạn nhìn vào việc quy hoạch thành phố, xếp đặt và phân công viên nghệ thuật là tôi không trúc các tòa nhà nơi đây bạn sẽ thấy là người Pháp đã thành công mãi trong tính của họ.

Như thế, sao tôi nói đến Miền Hôi và Nước một gia đình Thành Phố đẹp như một ngày vui? Lý do là vì tôi hãy còn quá trẻ để hiểu thấu cú “sốc” tâm lý do hàng phố của một cuộc sống mới đem lại cho mình. Theo luật thiên nhiên, khi bạn bước ra một cây một vùng đất phì nhiêu miền nhiệt đới để đem trồng nơi đất của bạn có khí hậu lạnh hơn nơi cao nguyên nơi cao độ một

Đm thì cây đó khó mà tăng trờng hay sỏng sót đờc. Tôi chính là cái cây đó. Mỏt sỏm mỏt chiỏu, tôi đã bỏ cỏp đi củc sỏng tuyỏt vớ i đờy hỏng thỏ và vui chỏ i giỏa thân nhỏn và bẻ bỏn của mình. Lỏn đờu tiên trong suỏt 17 năm củc đờ i tôi đã bỏ bỏng gỏc tỏ Đỏng Bỏng Sông Cỏu Long đờ phỏ i di chuyỏn tỏ i mỏt môi trờng hoàn toàn mỏi mỏ và lỏnh giá. Đà-lỏt khác hỏn Mỏ tho. Mỏy ngày đờu tôi không biỏt làm sao đờ i phó vớ i nỏ i nhỏ nhà xỏm chiỏm lòng mình mỏt cách đờt ngỏt nhỏ vớ y. Tôi chỏ biỏt khóc.

Tôi bỏ nỏ i nhỏ nhà và cô đờn hành hỏ. Riêng cái bỏ nh nhỏ nhà thì đứng là vô phỏỏng củu chỏa. Nó hành tôi tỏ i mỏc củu không nỏ i nỏ a. Tôi thỏy thiỏu nhỏng thỏi quen đờ sỏng của tôi ngày trỏỏc và nhỏ lỏ i nhỏng giây phút quý báu nhỏ : các bỏ a ỏn trỏ a và tỏ i cùng củ gia đờnh gỏm ba má, các anh, các chỏ và anh chỏ em hỏ quỏy quỏn bên bàn tròn đờ dùng củm vớ i nhau. Đỏ i khi lỏ i có nhỏng khách hay bỏ n vui tẻnh đờn thỏm nhà.

Ban ngày tôi dong chỏ i vớ i các bỏ n đờ trỏỏng, bỏ n cùng xóm hay nhỏng thỏ kim hoàn làm trong tỉm vàng của ba má tôi. Nỏ i hỏ làm viỏc đờỏc nỏ i liỏn vớ i nhà chúng tôi đờ bỏng mỏt củu thang ngỏn. Tôi đờ a tỏ i chỏ i vớ i hỏ và coi hỏ làm viỏc. Mỏ i ngỏỏ i thỏ bỏ c là mỏt nghỏ nhỏn có cá tẻnh riêng. Hỏ khác xa nhỏng ngỏỏ i thỏ làm theo kiỏu sỏn xuỏt dỏy chuyỏn. Chỏng hỏ n ngỏỏ i thỏ kim hoàn có thỏ lỏ y mỏt miỏng vàng rỏ i biỏn nó thành nhỏng con vỏt truyỏn thỏng nhỏ con rỏng, con sỏ tỏ, con rỏu hay chim phỏỏng (Long, Lỏn, Qui, Phỏng) hỏ c theo đờ tài bỏ n mùa nhỏ Mai, Tỏng, Cỏc, Trỏc. Tôi say mê theo đỏ i ngỏỏ i thỏ kim hoàn làm xong mỏt nỏ trang tỏ mỏt miỏng vàng chỏ trong vòng vỏi tỉng đờng hỏ. Trong khi làm viỏc hỏ hát nhỏng bài dân ca. Tôi không hỏ thỏy chán ngỏm hỏ làm nhỏng vòng đeo tay, hoa tai và dỏy chuyỏn...đỏ loỏ i nỏ trang củ truyỏn Vít Nam. Hỏ đờu là bỏ n tỏ t của tôi. Nhỏng ngỏỏ i làm hỏt xỏn đờỏc kính nỏ nhỏt. Tỏ i sao vớ y? Là vì thỏ làm vàng có thỏ làm sai rỏ i sỏ a lỏ i đờỏc. Còn đờ i vớ i hỏt xỏn thì phỏ i làm đứng ngay lỏn đờu. Sai sót mỏt chút thỏi có thỏ làm bỏ hỏt xỏn và gỏy ra mỏt tai hỏ a đờt giá. Cũng vì củ đờ đó mà khách hàng luôn ngỏỏ i củ nh thỏ kim hoàn khi ngỏỏ i này gỏn hỏt xỏn vào đờ nỏ trang. Đỏy là mỏt công viỏc đời hỏ i sỏ tỏ mỏ, củn củ, và củu toàn.

Sỏng sỏm hỏ đờ làm trong bỏ quỏn áo chỏ nh tỏ đờu đờ i nỏn phỏt. Vì trỏ i nhiỏt đờ i nỏng bỏng, hỏ thay qua đờng phỏ c áo thun và quỏn ngỏn khi làm viỏc. Có ngỏỏ i còn chỏ mỏc quỏn lỏt và đờ trỏn thỏi. Tôi rỏt thẻnh thú khi nghe hỏ chuyỏn trò vớ i nhau. Trong giỏ ỏn trỏ a ngỏỏ i thì chỏ i củ tỏỏng hay đờn tây ban củm, ngỏỏ i khác lỏ i đờ c báo. Vào thỏ i đó, chỏ a có máy truyỏn hình. Nhỏng ngày củu i tuỏn hỏ đờ a tôi tỏ i vớ n đờng trỏỏng của thành phỏ coi nhỏng trỏn đá banh liỏn tỏ nh.

Ba má tôi cũng làm chỏ hỏng xe đờ Khỏỏng Hỏu nỏ i liỏn tỏ nh nhà vớ i thỏ đờ Sài gỏn, cách đó 70 cây sỏ. Nhỏng tài xỏ cũng là bỏ n của tôi luôn. Mỏ i sáng các thỏỏng gia trong tỏ nh gỏ i rau tỏỏ i lên bán tỏ i chỏ Củu Ông Lỏnh Sài gỏn. Khoỏng 6 giỏ sáng, hỏ chỏt nhỏng thúng rau và giỏ

trái cây lên trên mui xe – thốt v: lên trên mui xe. Hư có thói làm nh th t lâu rư i. Trong khi lư xe bư n bư u ch t hàng thì tài xế th nh th i ăn đ m tâm. Tôi a u ng cà-phê v i anh tài xế “ru t” c a tôi vì anh đã tình nguy n đ y tôi lái xe đò. Chúng tôi ch n sáng tinh s ng nghĩa là kho ng 5 gi đ làm vi c này. Lúc đó không có xe h i ch y trên đ ng ph . Các bư n có th t ng t ng th y cu c đ i lý thú đ n bư c nào khi đ c hư c lái xe đò nh v y không! Tôi hư c lái xe v i anh tài xế và đã l y đ c bư ng khi còn tr mắng.

Ba má tôi còn có m t nhà máy xay lúa Kh ông Hư u nư m gi a m t v n cây rư ng vài m u t i ngo i ô c a thành ph M th o. Vào ngày lư hay cu i tu n tôi hay rư bư n hư c t i v n đ hái trái cây vùng nhi t đ i đã chín mùi trên cành. Sau đó c bư n nh y xu ng con sông ch y tr c nhà máy xay lúa đ đũa nhau b i lư i. Chúng tôi mư c sư c nô đùa su t ngày! Khi đã th a lòng v i m t cu c s ng th t vui nh n nh v y làm sao tôi không kh i th y bu n nư n vì bư b t bu c ph i gĩa t nó đ lên đ ng ti p t c vi c hư c t i m t nư i cách xa nhà t i 400 cây s !

Lý do tôi như c nhi u t i cách s ng c a tôi t i t nh nhà M th o c t đ nêu rõ sư va chư m sâu đư m cũng nh b t thình linh gi a nư n văn hóa và phong tư c Vi t Nam quen thu c v i phong cách xư sư m i tôi c n ph i hư c Lycée Yersin. Tôi ph i bi t cách đ i xư theo ng i Pháp và văn hóa ph ng Tây. Th i đ m đó tôi không mư y may nghĩ rư ng lư n đ u tiên trong tâm can tôi lư i nư y sinh m t cách mắnh li t cu c gư p gư gi a Đông và Tây.

Bây gi ngư m nghĩ lư i, tôi th y sư thành công hay th t bư i c a tôi trên đ ng hư c v n đã tùy thu c ph n lư n vào cách thư c tôi đ i phó v i nư i nh nhà và kh năng tôi thích nghi v i lư i s ng c a ng i Pháp Đà-lạt, nh t là t i ngôi tr ng m i tên là Lycée Yersin.

Tư i sao ba má tôi lư i chư n Lycée Yersin trên cao nguyên Đà-lạt cách nhà t i 400 cây sư làm tr ng trung hư c cho tôi? Bư i vì đây là m t trong nh ng tr ng t t nh t và nư m trong thành ph đ p nh t c a mi n Nam Vi t Nam.

Nhà ga xe lư a Đà-lạt xây năm 1938, đ c vư theo ki u Art Deco bư i hai ki n trúc sư lư ng danh Pháp Moncet and Revero.

Cu c s ng trong tr ng

Tôi không sao quên đ c cư m t ng ngày đ u c a tôi vư ngôi tr ng Lycée Yersin. Quẩng đ ng t nhà t i tr ng bư ng xe máy là cư m t phong cư nh hư u tình. Tôi băng qua m t khu rư ng thông t i đ p đư men theo m t con đ ng ch y đư c theo hư Swan Lake nư i có m t khách

sởn tân tiển. Cũu i cùng tôi đợp xe leo mợt đợc cao đợ tợi mợt tợa nhợ xây bợng gợ ch đợ đợ đợ tợ giợ i thợ đợ ng vợ kiợ n trợc nợ m trợ nh đợ i.

Tợa nhợ đợ đợ c lợnh giợ i thợ đợ ng nợ m giợ a tợ m hợnh. Chiợ c xe máy mợ i cợ a tợi cũng khợc xa vợ i chiợ c cũ. Vớ trong tợ nh cớ nhiợ u đợ i nờn chiợ c xe mợ i cợ n cớ thợ ng tợ t vợ hợ thợ ng hợ p sợ . Vợ sau tợi khợm phợ ra trợ đợ ng trung hợ c nầy đợ . Viợ t Nam cớ mợ t khuôn viờn giợ ng nhợ mợ t trợ đợ ng tiờu biợ u đợ Tân Thợ Giợ i gợ m đợ y đợ khu nhợ ngợ vợ sỡn vợ n đợ ng. Hợ c sinh Yersin chia làm hai loợ i: nhợm giợ i là “nợ i trợ” ợn ngợ trong trợ đợ ng vợ nhợm “ngợ i trợ” sợ ng ngoà tợ nh. Nhợ ng bợ n cùng lợ p ngợ đợ i Viợ t vợ i tợi cớ: Hợng Cợ Lợn, Tợn Thợ t Niợ m, Vợnh Mợ u, Tợ Ngợ c Chợu, Yvonne Bợ u, Simone Huợ...

Tợi xin nợi qua vợ cợc bợ n cùng lợ p vợ i tợi cớch đợy 6 thợ p niờn tợi Lycée Yersin đợ Đà-lợ t. Khợng nhợ tợi, hợ tiợ p tợ c đợ theo hợ thợ ng giợo đợ c Phợp. Tợi đợ đợ c biợ t nhợ u bợ n trong nhợm đợ vợ hợ u bờn Phợp: HCLợn, cợ u Quợn y trợ đợ ng đợ n vợ nhợ y dù, sau đợ làm Chợ huy trợ đợ ng Trợ đợ ng Quợn Y cợ a Viợ t Nam Cợ ng Hợ. TNChợu, chuyờn viờn giợo đợ c, UNESCO Paris, Robert Vợnh Mợ u chuyờn viờn vợ t lý hợ t nhợn, giợo sợ danh đợ tợ i Universitợ Pierre et Marie Curie, Y. Bợ u nhợ toỏn hợ c, giợo sợ École Polytechnique Paris. TTNiợ m, bợc sĩ, cợ u bợ trợ đợ ng y tợ , vợ hợ u tợ i California. Tợi khợng cớ tin tợ c gợ vợ S. Huợ chợ nhợn mợ t viợ n bợ o sỡnh đợ Phú Nhuợ n, Sợi gợn.

Tợi Lycée Yersin tợi thợ y viợ c tợi bợ kợ thợ vợ “cợi nhợ” là chuyợ n thợ đợ ng tợnh vớ tợi chuyợ n đợ n nợ i nầy tợ mợ t trợ đợ ng Viợ t bợ n xợ nờn cợ n phợ i hợ i nhợ p vợo mợ t trợ đợ ng đợ y uy tợn cợ a ngợ đợ i Phợp. Nhợ ng đợ u tợi khợm phợ ra cớ thợ làm mợ t vợi bợ n đợ c ngợ ngợng. Vớ ngợnh tợi hợ c là toỏn vợ khoa hợ c đợ đợ c cợi là mợ t thợ ngợn ngợ toỏn cợ u do đợ tợi ng Phợp tợi cợ n dờng đợ đợy đợ khợng phợ i là mợ t trợ đợ ngợ i to tợ t đợ i vợ i tợi. Tợi thợ t sợ ngợ c nhiờn khi thợ y cợc hợ c sỡnh con cợi ngợ đợ i Phợp lợn lợn kợm đợ m tợi. Đợ u nầy làm tợi tợ nhợ là mợnh thợng mợnh hợ n cợc con cợ a hợ , mợ sao hợ tợ cợi mợnh giợ i giợng hợ n nờn đợ t nợ n thợ ng trợ trợ đợ u ngợ đợ i đợn mợnh.

Tợi hợ c hợ i đợ đợ c mợ t sợ phợng tợ c mợ i: ngay tợ i trợ đợ ng trung hợ c, hợ c sỡnh trợ đợ đợ đợ c cho uợ ng rợ đợ u chợt trong cợc bợ a ợn vợo cũu i tợu n. Mợ t viợ c bợ cợi là bợ t hợ p phợp vợ khợng thợ tợ đợ ng tợ đợ ng cớ thợ sợ y ra đợ đợ c tợ i trợ đợ ng hợ c bờn Mợ . Tợi biợ t đợ đợ c đợ u đợ khi đợ du hợ c vợ sau nầy.

đợ tợ ng mợ t cợ a tợa nhợ chợng cớ đợ t mợ t vợi bợn bợng bợn. Bợ t kợ trợ i mợ a hay nợ ng, cợc hợ c sỡnh ngợ đợ i trợ thợ đợ đợ n đợy đợ trợnh tợi trợ đợ c khi vợo lợ p hợ c. Thợ đợ c là mợn bợ t buợ c. Cợ hai thợ y ngợ đợ i da đợn đợ n tợ đợ o Martinique thợ c Phợp đợ y mợn nầy. Đợ i vợ i tợi, nặ đợ u đợ đợy cớ hợ i đợ c biợ t vớ sợ đợng hợ c sỡnh trong trợ đợ ng nợi tợi ng Phợp. Đợ là lợ n đợ u tợi tợi đợ i

nghe m đi u này trong suốt 17 năm đi học của mình. Khi thi tôi không được thoải mái vì tôi nói tiếng Pháp lại giống bạn x. Tuy nhiên, vài ngày tháng, nói tiếng Pháp đã trở thành bạn gần gũi hai của tôi.

Thêm nữa, mục tiêu của tôi lúc đó là được đi học môn toán, vật lý và hóa học để sau đó tôi đi học engineering về sau. Đợi vài năm học môn khác tôi không gọi là “lười” trong đám đông. Trường tôi có tuyển sinh mỗi năm cho in một “Sách Đỏ” liệt kê các học sinh được đi học môn học kèm theo các phần thi học để nhận học bổng nhân vật có tiếng. Giải thưởng “Prix d’Excellence” của trường Pháp có thể coi là trường được học về học Valedictorian trong trường M.

Năm học đi của tôi chỉ là thời gian “làm quen”, “thử nghiệm” của một sinh viên chuyên môn trường Việt qua trường Pháp. Hơn nữa, tôi bắt đầu học tiếng và nói tiếng nhà! Hai năm sau, việc học tiếng của tôi bắt đầu kết trái. Tôi đã thi học và học được một bài học đắt giá. Đó là 10% kiến thức học kỹ và 90% để học hỏi. Công ty Trường Đ, tôi gặp hái được kết quả mãi. Trong hai năm liên tiếp 1950 và 1951 tôi được trao hai giải thưởng “Prix d’Excellence” của Lycée Yersin.

Trong năm cuối, tôi nhận được một bức thư lớn đó là giải thưởng của hoàng thân Norodom Sihanouk, Quốc vương Cao Miên, và sau đó là giải thưởng của Thủ tướng thành phố Đà-Lạt của người giải thưởng từ Hội Phụ Nữ Sinh của ba trường Pháp từ Nam Việt Nam là Chasseloup Laubat, Marie Curie và Lycée Yersin.

Thành quả học về đáng kể nhất của tôi là được bổ sung tài Pháp về học “bình” về toán. Cũng là lần đầu tiên, trong sáu năm qua, một học sinh ở Lycée Yersin đã được học về về. Thêm nữa, một bức thư khác là tôi được giải thưởng thể thao về môn thể dục thể thao toàn môn thể thao ở OSSU của Pháp (Organization Scolaire Sportive Universitaire.) Tôi mang về ba tấm khi nhận được giải này. Thầy thi thi, ông đã bắt các con thể dục thể 6 giờ sáng mỗi ngày đi bộ 20 phút từ “hồ bơi” của sông Cầu Long. Ông đã dùng cách đó để cho chúng tôi có sức khỏe và tiếp tục thói quen tập thể dục trong suốt đời còn lại của mình.

Bây giờ, mỗi khi nhớ lại những lời khuyên của ba tôi lòng tôi không khỏi xúc động. Tôi không thể nào quên trong năm cuối của tôi ở Lycée Yersin, ba tôi đã đi xe đạp 400 cây số từ M về Đà-Lạt để học tình thân tôi trong kỳ thi ra trường đầy gay go của tôi năm 1951. Chức vụ của ba tôi bắt đầu là tôi nhớ nhà mà nếu đi đôi về cô đơn nữa thì tôi sẽ gặp khó khăn trong kỳ thi đầy cam go đó.

Lúc đó, đìi vớì mớìt cớu hớc sinh ngớìi Viếìt phớìi tranh đua cùng con cái cớa nhớng gia đình giàu có và quyến thớ trong hớ thớng giáo đớc Pháp thì đúng là mớìt thớ thách không nhớ. Tôi không ngớ đớc là thành quớ hớc vớìn và nhớng giớìi danh đớ tôi đớìt đớìc ở trớìng Lycée Yersin nớìi tiớng cớa Pháp đã đớìn đớìng cho tôi tiớn tớì mớìt đớình mớình khó tin và đớìc biếìt vớì sau.

Ba tôi rớìt hẫnh đớìn vớì nhớng thành quớ tôi gớìt hái đớìc nhớng trong gia đình không ai tớì chớìc ấnn mớìng gì cớ. Theo truyến thớng Khớng Mớình ở Viếìt Nam, ba tôi không biếìu lớì tình cớ mớìc a mình nhớ các ngớìi cha Âu Mớì. Có thớ tính tình ba tôi hớìng vớì nớìi tâm nhiếu hớìn tôi.

Cuớ c sớng ở Đà-lạt 1948-51. Nớìi nhớ nhà

Bác Tớì cớa tôi mớì phòng mớìch ở Vĩnh Long, Đớìng Bớìng Sông Cớu Long, cách Đà-lạt 460 cây sớ. Mớìi khi bác đớì nghớ mát ở Đà-lạt, tôi có đớìp sớng lớìi nhớng ngày ở bên gia đình trớìc khi lên đây hớc. Mớìi bớìa, sau khi ấnn tớìi, bác Tớì kêu chúng tôi cùng đớì vớìi bác khoớng hớìn tiớng đớìng hớì trong thành phớì thanh bình này. Trong khi đớì, bác chia sớì cùng chúng tôi nhớng lớìi khuyên đớì thành công trong đớìi sớng. Chúng tôi đớìc thớìng thớìc nhớng bớìa ấnn thớình sớìn vì đớìu bớìp sớì mớìt vớì các món Viếìt và Pháp là chớì Ba Vú luôn trớì tài nớìu nớìng trong nhớng lớìn bác đớìn. Tuy nhiên, bác tôi rớìt bớìn rớìn khám bớình ở Vĩnh Long nên ít khi tớìi. Trong nhớng chuớìi ngày dài vớìng mớìt bác tôi thớìng hay bớì bớình nhớ nhà hoành hành.

May mớìn thay, trong mớìt giớì hớìc vớì văn chớìng Pháp, Thớìng Đớì hình nhớ đã muớìn cớu vớìt tôi và nhớ vớìy tôi đã kiớìm đớìc thớìn đớìc chớìa bớình trớìm cớìm do nớìi nhớ nhà gây nên. Vào ngày đó chúng tôi hớìc vớì các nhà văn thuớìc trớìng phái lãng mớìng nớìi tiớng cớa Pháp trong thớì kớì XIX nhớì: Victor Hugo, Chateaubriand, Lamartine, Musset, Sand. Nhớng bài thớì ca tớìng thiên nhiên và mớìi liên cớìm giớìa đớì vớìt vớìi con ngớìi đã gây xúc đớìng mớình cho tôi. Qua bài thớì “Le Vallon” cớìa Lamartine, viên giáo sớì xuớìt sớìc ngớìi Pháp đã thuyếìt phớìc tôi rớìng thiên nhiên nhớ mớìt ngớìi mớì luôn cho chúng ta nớìi trú ở an toàn. Ở nớìi này, ta tìm đớìc nguớìn ấnn và che chớì cớìa ngớìi mớì. Khi dùng nhớng chớình “toujours”, “la même”... nhà thớì đã mô tớì đớìc tính cách trớìng tớìn và bớìt đớì chớìa thiên nhiên. Tôi thuớìc lòng đớìn sau cớìa bài thớì :

“Méditations poétiques”(18200 « Le Vallon » (extrait)

Mais la Nature est là qui t'invite et qui t'aime ;

Plonge-toi dans son sein qu'elle t'ouvre toujours.

Quand tout change pour toi, la nature est la même,

« Et le même soleil se lève sur tes jours. »

« Nhông thiên nhiên ó đó, kêu mòi và trù mòi n;
Phóng vào đi – lòng nàng luôn mòi đi chông ngòi
Khi vò i ngòi mòi vò t đi đi, nàng vò n không hòi đi bòi n
Và vò n mòi t mòi t tròi đó, ló đông mòi ngày tròi c mòi t ngòi i.»

Bài thơ cho thấy sự đi chông giòi a tính chông tròi ng tòi còi a thiên nhiên và vô thông ng còi a con ngòi i. Mòi khi tôi thấy buồn nòi n vì nhông nhà, tôi đòp xe máy đi thăm thiên nhiên tràn đòy vò đòp mòi nòi trong thành phố Đà-lạt nòi tiông vì nhông ngòi n đi thoải thoòi, mòi t hòi phông ng lòi ng, khu rông tĩn mòi ch...Vò đòu hiòi n còi a các ngòi n đi xanh ngòi t vào mùa xuân và đòy màu sòi c khi khác làm lòng tôi lòi ng đòng, chòi a lành tôi bòi ng nhiòi u phông ng cách tôi không lòi ng hay đoán tròi c đòc. Còn mòi t tròi trên nhông ngòi n đi đó – ôi mòi t tròi còi a tôi! Mòi t tôi nhiòi u khi đã ó a lòi. Tôi ròi t còi n sòi hiòi n hòu tròi m lòi ng còi a nhông ngòi n đi và mòi t tròi đó. Chúng là lòi còi u xin và câu tròi lòi – cùng mòi t lúc.

Vò n thòi còi a Lamartine làm bòi ng sòi ng trong tôi ý thòi c vò cách trái đòt này đã và đang chòi a lành tôi. Mòi t tròi và bòi n mùa trong năm đã ban cho tôi niòm hy vông và sòi phông c hòi nh. Lamartine ca ngòi i Thiên Nhiên đòc gòi n liòi n vòi Thông ng Đ. Sau này, tôi biòi t òi Californie John Muir cũng đã nhòi n xét là Thiên Nhiên có không năng chòi a lành cũng nhòi bòi thêm sòi c cho thân thòi và tâm hòu n còi a ta.

Sau giòi hòi c đòc biòi t vò “Lamartine” đó không ai có thòi còi p đi liòi u thuòi c chòi a bòi nh nhòi nhà còi a tôi đòc. Đìu diòi u kòi hòu n còi là tình yêu Thiên Nhiên đã mòi mòi t cho tôi làm quen vòi nhiòi u chân tròi i mòi i lòi. Tôi bòi t đòu thông ng thòi c nghòi thuòi t chiêm ngòi ng Thiên Nhiên còi a ngòi i Nhòi t khi hòi đã biòi t sáng tòi o mòi t Thiên Nhiên thu gòi n òi ngay trong nhà mình. Cây kiông chính là hình thòi c thu gòi n Thiên Nhiên. Ta có thòi thòi y mòi t khu rông tí hon hay mòi t cây già còi thòi kòi đòc tròi ng bày trong phòng khách. Cũng vì lý do đó, òi trong nhà, tôi đã làm nhông mòi nh vòi n Á Đông nho nhòi có nhông ng đi phòi đá và hò cá Koi sinh sòi n đòm vài còi m bông súng.

Ngay còi lúc sòi ng cuòi c đòi vò hòu tôi vui thòi a vòi thiên nhiên gòi n bòi biòi n, còi n cát và nhông đòc ng mòn xinh đòp còi a vùng Bay Area. Tôi tòi nhòi mình thòi t có phông c và may mòi n đòc c hòi c òi tròi ng Lycée Yersin vò tròi ng pháỉ lẫng mòi ng và bài thơ “Le Vallon” còi a Lamartine đò tòi đó biòi t yêu mòi n Thiên Nhiên mãi mãi. Khi còn òi Đà-lạt, vào cuòi i tuòi n, tôi hay đòp xe máy tìm đòn Thiên Nhiên đò hòa mình vòi hò nòi c, ngòi n đi, và rông sâu.

Sau ba năm sòi ng òi Đà-lạt tôi đã hiòi u đòc nguòi n an òi đòn tòi thiên nhiên có thòi huyòi n diòi u đòn mòi c nào. Nhòi đó, tôi hòi t bòi buồn ròi u và có thòi trút hòt tâm trí vào viòi c hòi c hành.

Một bức tranh tranh giá trị ngàn chữ

..... (...)

Tôi hay đi thăm vùng các vùng trồng trọt ngoài ô Đà-Lạt và quan sát những loại rau trái được coi là có nguồn gốc từ Tây phương. Rau trái những được chế đi bán tại Sài Gòn và Đồng Sông Cửu Long là những nơi có khí hậu nóng và sản xuất những sản phẩm vùng nhiệt đới.

..... **Cuộc đời sau khi rời khỏi Lycée Yersin:**

..... **Sinh mạng và định mệnh**

Vào lúc tôi học xong ở Lycée Yersin Đà-Lạt năm 1951, tình hình chính trị trong nước rất rối ren. Chính phủ đã ngừng chấp hành cho học sinh đi du học. Tin đồn cho biết có thể sẽ có loạn nội chiến vì nhu cầu chiến tranh. Vì bất buớc đúng hơn là vì thích tôi ghi danh vào học trường y khoa vì tôi thích đi học đó chứ không có trường dạy engineering. Mãi tới 1957 trường này mới được mở ra. May mắn thay, chính phủ ra tuyên cáo ngừng giáo sư trung học để nhét cấp trường lên sẽ được miễn dịch vì nhu cầu khẩn cấp của quốc gia. Nhờ được đưa lên khi ra trường tôi được nhận ngay vào dạy ở trường trung học để nhét cấp cũ của tôi tại trường nhà Mồ thỏ, nơi Đồng Sông Cửu Long.

Trong thời gian dạy ở Mồ thỏ, cách Sài Gòn 70 cây số, tôi được gia đình cho đi ăn dùng chiếc xe Peugeot 203 của Pháp để lên thăm đô thị vào những ngày cuối tuần. Nơi tôi là lui tới là phòng thông tin của Mồ USIS (United States Information Service), một cơ quan tuyên truyền của Hoa Kỳ.

Nơi đây có một thời gian công việc sáng sủa và sách có nhiều sách báo hấp dẫn. Phòng được sách có đi hòa không khí và thoải mái phần nhàn nhàn để sinh sống cao ở Hoa Kỳ: gọi "lazy boys" và gọi những, đèn để sách tiếng đồng, phiêu sách để dùng. Tôi thấy khâm phục tiêu chuẩn cao của Mồ.

Bà mẹ, tôi nhìn thấy trên bảng thông báo tại USIS một thông cáo về học bổng đi học đi học của Mồ. Chà! Tôi thấy đây đúng là một phép lạ. Tại sao? Vì trong toàn Đông Dương (Nam

k, Trung k, B c k, Lào và Cao Miên) ng i Pháp ch m tr ng đ i h c duy nh t t i Hà n i nh ng không có phân khoa engineering. Trong khi đó c m c a tôi là làm k s. Vào th p niên 1950, đ i h c engineering i Hoa K là c m t đ iu vinh đ t i Vi t Nam, m t thu c đ a c a Pháp. T i mi n Nam không có l y đ c m t tr ng đ i h c.

Bà Bertha von Allmen làm vi c t i USIS, Sài gòn lo làm đ n cho tôi. Tr ng i l n nh t đ i v i tôi là làm sao thuy t ph c đ c bà tôi có th qua M h c mechanical engineering đ c dù ch bi t ti ng Vi t và Pháp và m t v n ti ng Anh khiêm nh ng! Tôi ch cho bà bi t đ i m h c c a tôi r t cao v i nh ng môn toán, v t lý, hoá h c và v n v t. Đó là nh ng ngôn ng qu c t đ c m i ng i trên th gi i hi u. Ngoài ra, ti ng Pháp cũng có nh h ng trên ti ng Anh. Trong g n m t thiên niên k qua, ti ng Anh đã m n và thâu nh n r t nhi u t ng Pháp m c đ u nh ng ng i nói ti ng Anh không ý th c đ c đ iu đó. Trong th i ng i Norman chi m đ óng, kho ng 10,000 ch Pháp đã pha tr n vào ti ng Anh. Ba ph n t các ch đó hi n còn thông đ ng trong m i lãnh v c t chánh ph và lu t pháp t i ngh thu t, văn ch ng ho c khoa h c và k thu t. Bà von Allmen t v tin vào l i gi i thích này và ch p nh n đ n xin c a tôi.

Trong cu c thi đ ua nh n h c b ng c a M tôi r t l c quan vì tin vào vi c tôi đ ng đ u l p i Lycée Yersin. Tuy v y, ngoài h s h c b ra, còn có ph n xét v lý l ch cá nhân cũng nh ba lá th gi i thi u c a ba nhân v t kh t n. Tôi may m n tìm đ c những ng i có h o tâm s n lòng giúp. Tôi tìm t i hai th y đ y n i ti ng cũ. Đó là hai th y Võ Thành C (ba của Ti u-T) và Lê Quang Nghĩa. C hai v này đ u bi t tôi là h c trò t t trong nhi u năm. H vui v nh n vi t th gi i thi u tôi v i USIS i Sài gòn.

Còn lá th th ba, tôi mu n đ c s ng h c a m t nhân v t uy tín đ ng đ n xin c a tôi đ c m nh h n. Ng i đó là đ c cha công giáo Ngô Đình Th c. Trong th p niên 1930, ông là giáo s và hi u tr ng tr ng College de Providence i Hu, th ph mi n trung Vi t Nam. Sau này giám m c đ c La Mã b nhi m đ iu khi n tòa Apostolic Vicariat t i Vĩnh Long, quê c a ba má tôi. Bác T tôi, bác sĩ Kh ng H u Long là b n c a giám m c. Con trai bác T h c i tr ng Providence nên bác T quen v i giám m c khá thân. Bác T b ng lòng nh giám m c vi t th gi i thi u tôi. Nh may m n, tôi nh n đ c nh ng s giúp đ tôi c n. S c n cù chăm ch c a tôi đang n hoa k t trái và r t cu c tôi đã đ c c p h c b ng đ i M. Đây là b c đ t phá l n lao và b t ng nh t đ n v i tôi đánh đ u m t m c quan tr ng trong hành trình ti n t i c a mình.

M t phép l đã đ n v i tôi! Gia đình tôi không đ kh năng đ cho tôi qua M h c engineering. Sau Th Chi n Th Hai, Hoa K có nh ng tr ng đ y engineering t t nh t th gi i. Lúc đó, g n nh toàn th h c sinh Vi t h c xong đ nh c p tr ng Pháp đ u qua Pháp h c engineering. Nguyên nhân là quá trình h c Lycée Pháp i Vi t Nam đ c h th ng giáo đ c bên Pháp công nh n và v n đ ngôn ng không đ c đ t ra. Trong khi đó tr ng h p c a tôi qua

Một học đời học đời hoàn toàn khác.

Thì đi m đó, m i vi c h u nh ti n tri n yên đ p cho chuy n đi M c a tôi. Thành linh m t r ào c n hi n ra làm nh ng ng tr m i vi c. Tôi v n tin là n u tôi may m n có đ c m t h c b ng c a USIS thì chánh ph Vi t Nam s c p cho tôi chi u khán đ xu t ngo i. Đi u khó tin nh ng có th c là B Nôi V quy t đ nh bác đ n xin chi u khán c a tôi. Vì lý do gì v y? Tôi th y ng ng ngừng khi vi t ra đây ph n còn l i c a câu chuy n tôi xin chi u khán xu t ngo i năm 1951. Nó làm tôi bu n và làm t n th ng đ n thanh danh dân t c và x s tôi. Đ u v y, m i câu chuy n đ i đ u có m t ph i và m t trái c a nó. Đây là tr ng h p đ i n hình c a tham nh ãng đã làm tôi b xúc đ ng m nh lúc đó. Ông Đ ng Lý văn phòng b N i V mu n tôi ph i tr ti n h i l cho ông tr c khi ông đ t bút ký chi u khán! Ông là m t trong nh ng giáo s đ c nhi u ng i bi t t i tr ng trung h c đ nh t c p cũ c a tôi và cũng đ c coi là b n c a ba tôi. Tôi có nghe v tham nh ãng trong chánh ph nh ng ch a bao gi nghĩ là tôi l i có th tr thành n n nhân c a nó.

Đây là s ch n l a t i quan tr ng tôi c n làm: Hòu c là tr ti n h i l đ đ c h c ti p hay là m t h c b ng đi M . Đ ng nhiên câu tr l i th t quá rõ ràng. Nh ng tôi th y khó ch u khi ph i làm vi c này m t cách quá tr ng tr n nh v y. M t ân nhân đã xu t hi n đ c u tôi. Ng i hàng xóm sát vách nhà ba tôi tên “Th y B y” quen ông công ch c này nhi u. Th y B y tình nguy n giúp tôi gi i quy t v này.

Làm sao tôi ki m đ c đ ti n đ tr đây? Tôi đã đi đ y tr ng trung h c đ nh t c p cũ trong 12 tháng qua. Phòng tr l ng c a chánh ph làm vi c nh rùa bò nên tôi ph i đ i đ n c năm tr i m i lãnh đ c s ti n l ng lên t i 26,000 đ ng, t ng đ ng v i 715 M kim th i đó. Tôi quy t đ nh hy sinh c năm l ng cho t ng lai c a mình. Tôi còn nh rõ ngày đi xe đò cùng Th y B y t M tho lên Sài gòn r i l y taxi t i nhà th Tân Đ nh g n nhà ông công ch c tham nh ãng đó. Tôi c m th y m c c ph i đúng tay vào m t vi c h c p nh v y. Thành th c mà nói và cũng đ i n Th ng Đ tôi ch ph i làm nh th m t l n duy nh t trong đ i mà thôi.

Là m t tín đ Ph t Giáo, tôi tin l u t nhân qu . Nhi u năm sau, vào năm 1972, cái con ng i thi u nhân cách đó đ n g p tôi t i văn phòng c a tôi ở Sài gòn đ xin m t vi c làm vì ông ta đang th t nghi p. M t l n n a ông ta gây xúc đ ng cho tôi vì đã có gan t i g p tôi nh v y. Tôi l phép nói v i ông tôi không có vi c làm cho ông.

Vâng, đó là t t c nh ng gì tôi còn nh đ c v th i k s ng Đà-Lạt và Lycée Yersin. Đó là nh ng tháng ngày đ y th thách cho m t c u trò nh x p x tu i đôi m i đã b b ng g c trong

tuôi thì đã phải xa lìa mái ấm gia đình ở Đông Bắc Sông Cửu Long bằng phẳng và ấm áp của vùng nhiệt đới ẩm rười bời đã tạo nên thành phố ngột ngạt của người Pháp nằm trên đỉnh núi cao với rừng thông và khí hậu lạnh như của cao nguyên. Sự thay đổi bất ngờ và đột ngột trong hoàn cảnh sống đi đôi với nỗi nhớ nhà sâu đậm chưa dứt, tôi còn phải đương đầu với sự va chạm giữa giá trị văn hóa của truyền thống của mình và cách sống của người Pháp mà tôi còn thích nghi được có thể tiếp tục việc học ở trường Lycée Yersin nơi tôi sống đó.

Đúng vậy, chính những những ngày sống ở Đà-Lạt và Lycée Yersin mà tôi làm quen được với quá trình “Đông Tây gặp nhau”. Cũng lúc này tôi mong ngóng được cuộc hành trình dài và khó tin của tôi trong thời gian và không gian đã đi từ buổi này sang buổi kia của một Thái Bình Dương bao la phải kín mắt người đi nhìn trái đất này. Đà-Lạt và Lycée Yersin là dàn phóng hay bàn đạp giúp tôi lấy đà bước đầu “chuyến bay của đôi bàn” đi từ đất liền đến như của mình là Tân Thế Giới.

Bây giờ tôi xin trả lời câu chuyện của mình, năm 1952. Mời quý vị, tôi sắp tới đây!/

KHÔNG HÒU ĐÌU